

detur traditio rabbinorum de positione nominis *Jehova* in rationali, quia hæc similiter nullum in Scriptura habet fundamentum.

P. 1. cur Deus voluerit, ut pontifex supra pectus gestaret supra dictos characteres *Urim et Thummim*.

R. Ut admoneretur, 1. pectus suum implere veritate ut eam intelligeret; et doctrina ut eam doceret.

2. Ut illis characteribus præferret quasi privilegium sibi addictum a Deo, ut populus non quæreret oracula a dæmonibus, sed a Deo per summum sacerdotem. Ex quo fit, quod sæpe in sacris paginis legamus, Deum consultum fuisse per *Urim et Thummim*, vel per *ephod*; id est per summum sacerdotem rationali indutum. Hinc ubi Num, XXVII, 1. in textu nostro dicitur: *Eleazar consul et Dominum*, in hebræo habetur: *Interrogabit in judicio Urim coram Domino*. Et I Reg. XXVIII, 6, ubi nos habemus: *Non respondit ei* (scilicet Saûli) *Dominus*, neque in somniis, neque per sacerdotes, hebraice dicitur: *Neque in Urim*. Et I Esdræ II, 63: *Donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus*, hebraice: *Sacerdos in Urim et Thummim*.

Causa allegorica fuit, ut pontifex *Urim* gestans, et oracula fundens, typus esset Christi summi pontificis, ejusque vicarii, qui per assistentiam Spiritus S. habet infallibilem auctoritatem, atque universalis Ecclesie administrationem circa decisiones in quæstionibus tam fidei quam morum.

P. 2. quandonam generaliter cessaverint oracula seu responsa per *Urim et Thummim*.

R. verisimilius esse, quod cessaverint ab eo tempore quo domus Israel deportata est in Babylonem. Et ratio hujus afferri potest, quod, ut bene reflectit Tirinus, hoc oraculi privilegium non ratione solius *ephod* aut rationalis judicii competeret Judæis, sed simul etiam ratione *arcæ fœderis* seu *propitiatorii*: etenim coram arca, si nempe præsens esset, pontifex Deum consulere debebat, ut communiter fatentur omnes. Unde etiam *sanctum sanctorum* passim vocabatur *araculum*. Jam vero cum constet ex lib. II Machab., cap. II, 4, subductam fuisse arcam cum propitiatorio, Judæis in Babylonem transmigrantibus: verisimilius est, etiam hoc oraculi privilegium eodem tempore eisdem subtractum fuisse: atque id cum loco Esdræ supra cit. satis convenit, ait Jansenius.

Cap. XXIX præcipit Deus Moysi, ut Aaronem et filios consecraret sacerdotes: 1. eos lavando; 2. vestibus sacerdotalibus induendo; 3. offerendo vitulum pro peccato, et duos arietes, unum in holocaustum, alterum in hostiam pacificam; 4. diebus septem tam ipsos quam altare unguendo; denique præcipit jure sacrificium agni, tam mane quam vespere quotidie offerendi.

Hæc omnia nullam continent difficultatem, sed sola lectione facile apprehendi possunt. Itaque procedimus ad

CAPUT XXX.

Describitur altare thymiamatis; et quoties continget populum capitatum censeri, jubetur quisque solvere di-

midium siclum in usus tabernaculi. Agitur de labro æneo pro lotione sacerdotum, item de compositione olei sacri ad sacerdotum et sanctorum vasorum dedicationem, ac denique de compositione thymiamatis.

QUESTIO I. — QUALE FUERIT ALTARE THYMIAMATIS.

Resp. et dico, 1. Altare thymiamatis, ut liquet ex initio hujus cap., factum erat ex lignis setim inauratis, eratque longum cubito uno, et latum cubito uno, id est figura prorsus quadrata, ita tamen ut duos cubitos haberet in altitudine. Differabat ergo ab altari holocaustorum, de quo cap. XXVII, in multis. 1. In hoc altari non adolebatur nisi incensum: illud pro omnibus victimis inserviebat. 2. Illud erat multo majus, quia longe amplior capacitas requirebatur ad omnes victimas, quam ad solum thymiamata cremandum. 3. In altari holocaustorum ligna setim vestiebantur solo ære, in altari thymiamatis auro purissimo. 4. Illud erat extra tabernaculum in atrio, hoc autem in tabernaculo.

Voluit autem Deus hos odores sibi adoleri, non quasi thymiamatum odoratu delectaretur, sed cultu offerentium: thymiamatis enim et thuris oblatio, ubique gentium, divinis honoribus adhiberi solita fuit.

Dico 2. Altare thymiamatis idem fuit ac thuribulum aureum, de quo agit Apost. ad Heb. IX, 4.

Prob. I. Quia supra cap. XXV, Levit. XVI et III, Reg. VI, ubi exacte tota templi et tabernaculi fabrica describitur, nulla fit mentio alicujus thuribuli ordinarii, quod in vel saltem juxta sanctum sanctorum fuisset: atqui tamen aureum thuribulum, de quo Apost. loquitur, fuit in vel saltem juxta sanctum sanctorum; siquidem loco cit. de sancto sanctorum ait: *Aureum habens thuribulum*. Ergo restat quod aureum illud thuribulum fuerit altare thymiamatis.

Prob. II. Quia altare thymiamatis erat quasi magnum quoddam thuribulum, et concavum, in quo aromata incenderentur, et offerrentur Domino; ergo nihil repugnat quominus ab Apost. *thuribulum* vocetur.

Prob. III. Quia Apost. loco cit. exacte enumerat omnia vasa sancti, et sancti sanctorum; ergo non est verisimile, quod præstantissimum illud altare, quod tam nobili usui inserviebat, solum præterierit.

Prob. IV. Quia vox Græca *θυμιατήριον*, *thymiatèrion*, æque significare potest altare hoc, ac thuribulum ordinarium: ergo non est fingendum aliud thuribulum, cujus Scriptura nusquam meminit.

Ant. patet: quia vox illa significat idem quod *suffumigatorium*: unde et Josephus lib. III, Antiq. cap. 7, illud vocat *arcam suffumigatorem*.

Prob. V. Quia Moyses diversis locis describit omnia, quæ jussu Dei conficere debuit, et inferre in sanctuarium: atqui nullo loco dicit, quod sanctum sanctorum, vel etiam sanctum haberit aureum thuribulum; ergo nisi per aureum thuribulum Paulus intellexerit altare thymiamatis, meminit alicujus, quod Moyses non legitur confecisse.

Obj. I. Reverentia loci, et dignitas sacrificii thymiamatis exegisse videntur, ut aureo thuribulo sa-

cerdos uteretur, dum ingrediebatur in sanctum sanctorum; ergo fieri potuit, quod illud fuerit in sancto sanctorum usui solius summi sacerdotis conservatum.

R. quod reverentia illa non plus requisiverit, quam Deus voluerit: porro non videtur Deus voluisse sibi fieri tale thuribulum aureum; nam de omnibus vasis tabernaculi (adeoque et de vasis altaris thymiamatis) dictum videtur cap. supra XXVII, 5 et 19: *Cuncta vasa... ex ære facies*.

Præterea thuribulum, quo utebatur summus sacerdos dum ingrediebatur sanctum sanctorum, non asservabatur in ipso sancto sanctorum, sed extra in alio loco; siquidem illud thuribulum accipere et prunis altaris holocausti implere debebat, antequam ingrederetur sanctum sanctorum, ad ibidem incendendum thymiamata; ut liquet ex Levit. XVI, 12 et 13: ergo nullatenus dici potest, quod illud thuribulum fuerit in sancto sanctorum usui solius summi sacerdotis conservatum.

Obj. II. Non tantum thuribula ex ære, sed etiam ex auro, mandante Deo, fuisse confecta, patet ex cap. XXV, 29, ubi dicit Deus ad Moysen: *Parabis et thuribula ex auro purissimo*. Ergo saltem dici potest, quod per præfatum thuribulum Paulus intellexerit thuribulum usuale, quo in die expiationis summus sacerdos adolebat incensum in sancto sanctorum.

R. Neg. conseq.; nam illa thuribula aurea, de quibus agit cap. XXV, non erant confecta, ut in eis incenderetur thymiamata, sed unice ad hoc inserviebant, ut in eis asservaretur tum thymiamata quod adolendum erat, tum thus quod panibus propositionis erat imponendum, ut colligi potest ex Levit. XXIV, 7. Adeoque thuribulum, quo utebatur summus sacerdos in die expiationis, non erat aureum, sed æneum; uti ex verbis cap. XXVII, supra cit. satis evidens apparet.

Insuper quamvis concederetur, quod summus sacerdos in die expiationis aureo thuribulo usus fuisset; tamen inde nequaquam sequitur, illud semper fuisse in vel juxta sanctum sanctorum conservatum, uti de thuribulo aureo asserit Apostolus.

Inst. Verba Apost. verificari possunt, licet thuribulum aureum, quod sancto sanctorum inserviebat, alibi custodiretur, sicut vere dicere possum de templo aliquo, quod sit habens pretiosissima ornamenta, quamvis hæc non in templo, sed alibi asserventur.

R. Neg. assumpt., quia tunc recurrit difficultas, quam supra allegavimus prob. III; item ea etiam partim, quam dedimus prob. V: adeoque nec hoc modo omnis difficultas evanescere potest.

Denique Paulus non agit de thuribulo aureo, quod mere erat ad usum vel cultum sancti sanctorum, sed de eo quod erat in vel saltem juxta sanctum sanctorum, cum enumeret omnia ornamenta, quæ in utroque isto loco a parte rei reperiebantur. Vide plura infra Quæst. seq., prob. IV et V.

Obj. III. Summus sacerdos in die expiationis, antequam ingrederetur in sanctum sanctorum, debebat de prunis altaris incensi thuribulo imponere, ut dici-

tur Levit. XVI, 12: ergo altare non erat idem cum thuribulo.

R. Neg. ant.; nam in altari incensi non erat ignis, et consequenter nec prunæ; siquidem ignis per continuam appositionem lignorum alebatur et conservabatur in altari holocaustorum, ex quo ad incendendum thymiamata summus sacerdos prunas thuribulo imponebat, et ad altare thymiamatis deferebat: ac proinde Levit. XVI non agitur de altari thymiamatis, sed holocausti.

Obj. IV. S. Th. Lect. I in cap. IX ad Heb. agens de præfato thuribulo, docet quod in sancto sanctorum summus sacerdos semel in anno intraret. *Et tunc*, inquit, *implebat thuribulum illud thymiamate, ita quod ex fumo ascenderet nebula, quæ operiret sancta sanctorum; ne possent videri ab his qui extra erant*. Ergo juxta D. Th. pontifex in die expiationis utebatur aliquo particulari thuribulo, distincto ab altari thymiamatis.

R. Neg. conseq., quia S. Th. ibidem non dicit, quod illud thuribulum fuerit distinctum ab altari thymiamatis, sed tantum simpliciter docet, quod in illo thuribulo summus sacerdos in die expiationis cremaret thymiamata, abstrahendo scilicet a præsentia quæstione, an nempe istud thuribulum esset idem cum altari thymiamatis, necne; siquidem totus textus ita habet: *Addit Apostolus quartum* (videlicet ornamentum) *thuribulum aureum, de quo dicunt aliqui quod erat altare inter sancta, ut dictum est. In sancta, quod erat exterius, introibat sacerdos omni die, ad expiationem mysteriorum, sed in sancta sanctorum sacerdos summus semel in anno cum sanguine, et tunc implebat thuribulum illud, etc.*

QUESTIO II. — AN ALTARE THYMIAMATIS FUERIT CONSTITUTUM IN SANCTO SANCTORUM, AN AUTEM IN SANCTO TANTUM.

Celeberrima est hæc difficultas; cum enim hic *ÿ. 6* dicatur: *Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet*. Id est, quod separat sanctum a sancto sanctorum: hinc duplex orta est auctororum sententia, quia duobus modis contra velum altare illud poni potuit, scilicet ut vel esset intra velum, vel extra velum. Recentiores interpretes communiter sustinent, fuisse constitutum extra velum in sancto. Interim his non obstantibus,

R. et dico: Verisimilius est, quod altare thymiamatis fuerit positum intra velum, et consequenter constitutum in sancto sanctorum.

Prob. I. Quia ita sentit Origenes Hom. 8 in Exod. et Hom. 9 in Levit.; item Oecumenius, et S. Chrysost. Hom. in Natalem Christi ita scribens: *Extra velum erat candelabrum, et mensa, et altare æneum, ad sacrificia et holocaustomata excipienda: INTRA VELUM vero arca... et ALTARE aureum; non illud sacrificiorum et holocaustorum, sed SOLIUS SUFFIMENTI*. Unde et ulterius ibidem addit, quod *Zachariæ versanti intra sancta sanctorum angelus lætum attulerit nuntium de partu futuro S. Joannis*. (Lucæ I).

Et hæc etiam est manifesta mens S. P. Aug. Q. ult. in Exod. dicentis: *Ante arcam vero, id est INTER arcam ET VELUM positum erat altare incensi, quod aliquando aureum dicit Scriptura, aliquando deauratum, aureum utique appellans, quod est inauratum.* Deinde subiungit: *Ad hæc sancta sanctorum nisi summo sacerdoti non licebat intrare quotidie propter inferendum incensum, semel autem in anno cum sanguine ad purificandum altare, et si quando forte exigebat necessitas pro peccato sacerdotis, aut universæ synagogæ.*

Idem senserat Q. 155 dicens: *Non ergo sinus intellecturi semel in anno intrare sacerdotem solere in sancta sanctorum, sed semel in anno cum sanguine, et quotidie quidem intrare solere sine sanguine causa incensi imponendi.* Deinde concludit: *Etiam illud profecto altare intra velum erat, quod poni contra velum INTRINSECUS iussit.*

Dices cum recenti auctore Enchiridii Scripturistici: Ex istis Questionibus non potest absolute sciri, quænam fuerit mens Aug. in hac materia; nam lib. II. *Retract.*, cap. 55, de iis ita scribit: *Eodem tempore scripsi etiam libros Questionum de libris eisdem divinis septem, quos ideo appellare sic volui, quia ea quæ ibi disputantur, magis querenda proposui, quam quæ sita dissolvi.*

R. Neg. assumpt. Quia jam dictus auctor non debuisset aliqua verba suppressere, sed totum textum referre, et clare vidisset, quod mens S. P. etiam in lib. *Retract.* fuerit, altare thymiamatis constitutum fuisse in sancto sanctorum. Etenim verbis cit. S. doctor ibidem subnectit hæc: *Quamvis multo plura in eis mihi videantur ita pertractata, ut possint etiam soluta et exposita non immerito judicari.* Atqui nulla questio potest magis soluta judicari, quam illa de altari thymiamatis, quandoquidem S. P. fortissima adversariorum argumenta in istis libris dissolverit; ergo.

Præterea eandem sententiam tradit tract. 49 in Joan. ut patebit infra in solutione Obj. V, et cap. 55 mox cit. *Retract.* rursus asserit, altare thymiamatis fuisse in sancto sanctorum, dum parum infra ita pergit: *In tertio quoque libro ubi de summo agitur sacerdote, quomodo creabat filios, cum haberet necessitatem bis in die ingredi in sancta sanctorum, UBI ERAT ALTARE INCENSI, ad offerendum incensum mane et vespere... dixi, etc.* Ad hæc si attendisset præcit. auctor, satis perspexisset, quod S. P. etiam in ipsis lib. *Retract.* et ubicumque de hac materia agit, in ista sententia perstiterit, et consequenter constanter docuerit, altare thymiamatis fuisse positum in sancto sanctorum; ac proinde quod præsens Questio non sit una ex illis, quæ in præmemoratis libris potius sunt quæsitæ quam solutæ.

Denique si ex prædictis Quest. non possit sciri mens Aug., quare ergo ille auctor sæpe sensa sua, et inter alia Tom. II, pag. 296 et seq. sententiam suam de habitatione filiorum Israel in Ægypto, fere totaliter ex istis Questionibus probat?

Fatemur igitur quidem, in præfatis libris plurimas

esse quæstiones, quæ magis sunt quæsitæ quam solutæ: sed hæc sunt illæ duntaxat, in quibus aliquid inquiri, sed nihil resolvit, aut in quibus mentem suam aperte non declarat, sed rem indecisam vel sub dubio relinquit. Talis inter alias est Quæst. 12 in Gen. item 24, et 115; in qua ultima Quæst. inquiri utrum gentes, quæ ex Jacob egredientur, sint gentes secundum carnem, an secundum fidem; sed nihil desuper ibidem resolvit.

Prob. II. Quia altare thymiamatis III Reg. VI, 22, vocatur *altare oraculi*: atqui oraculum erat in sancto sanctorum, nec aliud altare ibidem fingi potest; ergo et altare thymiamatis erat in sancto sanctorum.

Dices: Vocatur altare oraculi, non quia erat in sancto sanctorum, sed quia erat prope ipsum in sancto, et inde fumus aromatum ascendebat ad propitiatorium vel oraculum per aperturas veli, sive potius per spatium illud vacuum quod erat inter tectum tabernaculi et partem superiorem veli, nam velum non pertingebat usque ad tectum.

R. Neg. assumpt. 1. Quia non recte dicitur altare oraculi, si oracula redderentur non in ipso vel juxta ipsum, sed in loco separato. 2. Quia videtur gratis fingi quod velum non pertingeret usque ad tectum tabernaculi, cum Scriptura id nullibi insinuet, sed potius contrarium, dum dicit supra cap. XXVI, 16, quod singulæ tabulæ stantes debeant habere decem cubitos longitudinis, et postea loquens de tabulis vel columnis quibus velum debeat appendi, de ipsarum longitudine tacet; ergo videtur insinuare quod fuerint æqualis longitudinis, et consequenter quod velum pertingeret usque ad tectum. 3. Etiam supposito, et tantisper admissio jam memorato spatii vacuo; adhuc non videtur fumus aromatum potuisse ascendere ad obumbrandum propitiatorium; nam potius debuisset diffundi per sanctum, ut patet in naturali exemplo. Supponantur enim duo cubacula sibi contigua, et in superiori parte parietis sit aliqua apertura vel aliquod spatium vacuum; si in uno cubiculo contra parietem ponam aliquod thuribulum, et in eo incendam thus, fumus non ascendet per illud spatium ad aliud cubiculum, sed potius pro maxima parte diffundetur per cubiculum in quo thus incenditur; ergo pariter in sententia opposita fumus thymiamatis non ascendisset ad propitiarium, sed pro maxima parte fuisset diffusus per sanctum. Itaque ex jam dictis.

Formo hoc argumentum: Altare thymiamatis juxta omnes ita fuit constitutum, ut fumus aromatum obumbraret propitiatorium; atqui, ut mox monstratum est, fumus non obumbrasset propitiarium, si altare non fuisset in sancto sanctorum, sed in sancto; ergo illud altare fuit in sancto sanctorum.

Prob. III. Quemadmodum supra cap. XXVI, 35, et infra cap. XL, 20 et 22, designatur locus in quo posita sunt mensa et candelabrum; ita pariter hic 7. 6, et infra cit. cap. XL, 5, designatur locus in quo positum fuit altare thymiamatis: atqui locus qui tum

hic 7. 6, tum infra cap. XL, 5, designatur, est sanctum sanctorum; ergo altare thymiamatis fuit in sancto sanctorum.

Prob. min. pro prima parte; quia hic 7. 6 insinuat quod altare illud poni deberet in loco, in quo Deus loquebatur Moysi de propitiatorio; etenim jam dicto 7. ita præcipit Deus: *Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet... coram propitiatorio quo tegitur testimonium, UBI LOQUAR TIBI.* Atqui dum Deus Moysi loquebatur de propitiatorio, ei loquebatur in sancto sanctorum, ut liquet supra ex cap. XXV, 22; ergo, etc.

Prob. min. pro secunda parte. Infra cap. XL Deus designans locum altaris thymiamatis, ait 7. 5: *Altare aureum in quo adoletur incensum, CORAM ARCA testimonii, subintellige stabil ex 7. 4:* atqui hoc nullibi dicitur de mensa panum propositionis, aut de candelabro septuplici, quæ tamen erant in sancto; ergo locus qui cit. 7. 4 designatur, fuit sanctum sanctorum.

Dices iterum, hoc propterea dici, quia altare illud erat contra velum, et maximum dicebat respectum ad arcam, eo quod fumus ejus ascenderet versus arcam ad obumbrandum propitiatorium.

R. Præterquam quod hæc evasio jam supra præclusa sit, negando assumpt. nam quamvis mensa panum propositionis, et candelabrum essent in sancto; et inter ea et arcam nihil mediaret nisi velum, ac similiter maximum dicerent respectum ad arcam, cum plus deberent lucere lucernæ *coram Domino* (ut patet ex cap. XXVII, 21) et poni panes in conspectu Domini (ut liquet ex cap. XXV, 50) quam ardere thymiamata, tamen hæc nunquam dicuntur esse *coram arca testamenti.* Ergo altare thymiamatis non ob aliam rationem potest dici fuisse constitutum *coram arca*, nisi quia erat positum in Sancto sanctorum.

Confirm. Ideo per sanctuarium, de quo agit Levit. XVI, 2, non potest intelligi ea tabernaculi pars quæ erat intra velum primum seu quæ appellabatur sanctum; sed debet intelligi illa quæ erat intra velum secundum, seu sanctum sanctorum; quia nimirum illud sanctuarium dicitur esse *coram propitiatorio quo tegitur arca*: ergo similiter per locum, in quo positum fuit altare thymiamatis, non potest intelligi sanctum, sed debet intelligi sanctum sanctorum; quia videlicet dicitur constitutum fuisse *coram arca*: nam hæc verba *coram arca et coram propitiatorio* eundem locum significant, quando quidem sint synonyma.

Prob. IV. Apost. ad Heb. IX clare insinuat, altare thymiamatis fuisse in sancto sanctorum: ait enim ibidem 7. 3: *Post velamentum autem secundum, tabernaculum (subaudi erat) quod dicitur sancta sanctorum.* Moxque per modum ejusdem sensus subdit 7. 4: *Aureum habens thuribulum et arcam testamenti.* Atqui thuribulum illud aureum erat altare thymiamatis (ut Q. præced. probatum est) et eodem tractatu dicit: *Aureum habens thuribulum et arcam testamenti*: ergo sicuti arca testamenti erat in sancto sanctorum, ita et altare thymiamatis.

Dices, cum A Lapide et aliis, sanctum sanctorum habere thuribulum aureum, sive altare thymiamatis, non intra se, sed extra velum sibi obversum, et in sui cultum erectum. Sunt enim plures habendi modi, ut dicunt philosophi, in post prædicamentis: sic flumen habet ripam, templum habet turrin, non intra se, sed extra se.

R. Quidem esse verum, quod sint plures habendi modi, sed tamen iste modus loquendi nusquam potest habere locum, dum quis describit ornamenta et utensilia quæ, v. g., sunt in una parte domus, et quæ sunt in altera parte, uti loco cit. facit Apostolus. Etenim supponamus Petrum, v. g., habere duo cubacula sibi contigua, in quorum priori sunt picturæ, libri et pretiosa quædam sedes, ita et ideo disposita, ut in illa sedens apertum habeat prospectum in cubiculum posterius, et ita priori cubiculo affixa, ut nunquam deferri possit in cubiculum posterius. Deinde in posteriori cubiculo nihil aliud sit quam lectus. Si quis in supposito diceret: Petrus habet duo cubacula sibi contigua, quorum primum habet elegantes picturas et libros, secundum vero pretiosam sedem et lectum superbum: talis nec apte nec vere loqueretur: nam significaret sedem illam esse in secundo cubiculo, quod tamen falsum esset. Ergo similiter Apost. nec apte, nec vere locutus est, si altare thymiamatis in priori tabernaculo seu sancto collocatum fuerit.

Aliud omnino est de flumine habente ripam, etc., quia non est alius loquendi modus, et necessario intelligitur ripam non esse in flumine, turrin non stare in templo, nec tectum domus in ipsa domo: attamen id sic non intelligitur, dum quis vult describere ornamenta, utensilia vel suppellectilia, quæ sunt in uno loco, et alia suppellectilia, quæ sunt in alio loco; ut patet consideranti et legenti descriptores locorum.

Denique simili interpretatione dicere possum, juxta textum Apost. solitarie spectatum, sanctum sanctorum habuisse arcam testamenti etiam extra se, dicit enim: *Aureum habens thuribulum et arcam testamenti.* Item quare simili modo non dicit Apost. quod sanctum sanctorum habuerit etiam candelabrum, cum et hoc factum fuerit in ipsius cultum; nam, ut ex 7. 21, cap. XXVII supra cit. constat, lucebant lucernæ tam in honorem Dei, qui in sancto sanctorum super Cherubim sedebat, quam in ejus honorem incenderetur thymiamata. Hinc

Prob. V. Nulla videtur ratio, cur Apost. tam aperte duo tabernacula (id est sanctum, et sanctum sanctorum) a se mutuo distinxerit; atque deinde de primo tabernaculo dicat: *In quo erant candelabra, et mensa, et propositio panum*, nulla facta mentione de altari thymiamatis, quod ab adversariis statuitur in sancto seu primo tabernaculo.

De Sancto autem sanctorum statim subdit: *Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum*, et de his quæ in eo erant, continua verborum serie subiungit: *Aureum habens thuribulum et arcam testamenti.* Ubi thuribulum aureum conjungit cum arca, quæ erat in sancto sanctorum,

et disjungit a candelabro septuplici et a mensa propositionis panum, quæ erant in sancto.

Dices: Quamvis Apost. continua verborum serie de arca dicat: *In qua urna aurea habens manna, et virga Aaron quæ fronderat, et tabulæ testamenti*; inde non sequitur quod sicuti tabulæ testamenti fuerunt in interiori parte arcæ, ita pariter in ea fuerint urna habens manna, et virga Aaron; ut ex supra dictis, cap. XXII, Q. I, patet: ergo nec sequitur ex anterioribus verbis, quod altare thymiamatis fuerit in sancto sanctorum.

R. Dato ant. quod tamen satis incertum est, ut ex dictis cit., cap. XXV, colligi potest, respondeo, inquam, disparitatem esse, quod Apost. describens ea quæ erant in arca, non distincte notet illa quæ erant in interiori parte arcæ, et ea quæ erant in ejus latere vel prope ipsam, nec ista a se invicem, quoad locum distinguat: sed dum describit ea quæ erant in tabernaculo, distincte et exacte notat ea quæ erant in sancto, et illa quæ erant in sancto sanctorum, eaque a se invicem, quoad locum, distinguit; et sic patet quod sit magna disparitas inter utramque constructionem. Hinc retorqueo argumentum: Si Apost. de contentis in arca locutus fuisset hoc modo: In latere arcæ erat virga Aaron, in interiori autem ejus parte seu cavitate erant tabulæ testamenti et urna habens manna, clare sequeretur, quod ista urna non in latere arcæ, sed intus cum tabulis fuisset; ergo similiter ex aliis ejus supra cit. verbis clare sequitur, quod altare thymiamatis non tantum prope sanctum sanctorum, sed intus, seu in illo cum arca fuerit.

Prob. VI. Præcipit lex Levit. XVI, 17, ut nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex sanctuarium ingreditur, donec exierit; nullibi tamen hoc præcipitur dum sacerdos tantum intrabat in sanctum: atqui ex Lucæ I, 10 constat populum stetisse foris hora incensi; ergo sacerdos erat illo tempore in sancto sanctorum adolens incensum.

Dices: Populus semper stabat foris, præsertim tempore Salomonis: nam aliud erat atrium populi, aliud atrium sacerdotum, in quod populus intrare non poterat.

R. Neg. assumpt. Nam altare holocausti erat in atrio sacerdotum contra domum interiorem seu tabernaculum: populus autem, oblaturus victimas, intrabat usque ad altare holocausti, ut patet ex Levit. I, 3, et ex cap. XII, 4 et 6. Vide etiam et cap. XIV, 11, ac ea quæ ibidem Q. 2 in cap. I dicuntur. Jam autem hoc non fuit postea, ædificato templo, prohibitum, nisi quando laicus veniebat non oblaturus sed tantum Dominum oraturus. Deinde si populus semper debuisset stare foris, cur S. Lucas hoc specialiter dicit de tempore incensi? Denique per *omnis multitudo populi* non intelligit S. Lucas solos laicos, sed etiam sacerdotes: non enim dicitur Levit. XVI, 17: Nullus laicus sit in atrio, sed, *nullus hominum sit in tabernaculo*: laici autem nunquam poterant tabernaculum intrare; adeoque illud præce-

ptum non fuit datum propter laicos, sed propter sacerdotes.

Prob. VI. Levit. XVI, ubi describitur quomodo summus sacerdos debeat ingredi in sanctum sanctorum in festo expiationis, *ÿ. 12* dicitur: *Assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, et hauriens manu compositum thymiamata in incensum, ULTRA VELUM INTRABIT IN SANCTA: ÿ. 13: Ut positus super ignem aromatibus, nebula eorum et vapor operiat oraculum, et non moriatur.* Ergo debeat intrare ultra velum, priusquam thymiamata incenderet: atqui debeat illud incendere in altari thymiamatis; ergo altare thymiamatis erat ultra, seu intra velum, et consequenter in sancto sanctorum.

Dices I: Pontifex antequam intraret in sanctum sanctorum, prius incendebat thymiamata in sancto, ut fumus operiret oraculum, ne alioquin dum intrabat sanctum sanctorum, vidisset arcam et propitiatorium, sicque fuisset mortuus; ideo enim subnectitur: *Et non moriatur.* Ergo inde non potest evinci, altare thymiamatis fuisse in sancto sanctorum.

R. Neg. ant., quia, ut liquet ex cit. textu, prius debeat intrare ultra velum, antequam cremaret thymiamata; ergo non incendebat antequam intraret, sed debeat intrare ut poneret seu cremaret.

Consonat et textus hebraicus, in quo ita legitur: *Et capiet plenum thuribulum prunis ignis desuper altari e conspectu Domini, et plenas volas suas suffimento aromaticum tenui, et EDUCET INTRA VELUM, dabitque suffimentum super ignem coram Domino, et operiet nubes suffimenti propitiatorium.* Similiter habent LXX: *Et accipiet plenum thuribulum carbonum ignis ab altari, quod est coram Domino, et implebit manus suas thymiamate compositionis subtilis, et INDUCET INTERIUS VELO: et imponet thymiamata super ignem coram Domino, et cooperiet vapor thymiamatis propitiatorium.* Itaque cum non tantum Vulgata nostra, sed etiam Biblia hebræa ac versio LXX clare habeant, quod pontifex prius deberet ingredi sanctum sanctorum, antequam incenderet thymiamata, clare sequitur quod illud non cremaret ante ingressum, in sancto scilicet; sed post ingressum, ac consequenter in sancto sanctorum.

Dices forsitan 2: Quod per intrare ultra velum non intelligatur introitus ultra velum secundum, seu in sanctum sanctorum, sed tantum ultra velum primum, seu in sanctum.

R. Id nequaquam dici posse: 1. Nam ut ex toto cap. XVI Levit. patet, per intrare in sancta ibidem intelligitur ingredi in sanctum sanctorum; et ita etiam id intelligunt ipsimet recentiores interpretes, puta A. Lapide, Marius et alii. 2. Quia, ut ex cit. cap. Levit. patet, pontifex debeat intrare ultra velum postquam hausisset manu compositum thymiamata, quod ex statute, onyche, galbano et thure confectum erat, ut dicitur hic *ÿ. 34* et *35*: atqui dum manu hauriebat compositum thymiamata, jam inde intraverat ultra velum primum: ergo per intrare ultra velum loco cit.

Levit. necessario intelligitur ingredi ultra velum secundum.

Prob. min. quia compositum thymiamata ponebatur seu asservabatur in sancto, puta in mensa propositionis panum (uti Quæst. præced. dictum est, ac etiam admittunt A. Lapide, Marius et alii) ut nimirum semper foret paratum, quando incendi debebat.

Dices 3: In festo expiationis quidem intrabat pontifex sanctum sanctorum, antequam incenderet thymiamata; tamen tunc ibidem non cremabat thymiamata in altari, sed in isto thuribulo quod de prunis altaris holocausti impleverat: ergo ex loco cit. Levit., nihil concludi potest pro nostra sententia.

R. Neg. ant., nam quamvis thus posset cremari in thuribulo; tamen thymiamata, quod incendebatur ad obumbrandum propitiatorium, non poterat cremari nisi in altari thymiamatis. Etenim quemadmodum coram tabernaculo non licebat offerre holocausta, hostias pacificas, etc., nisi in altari holocausti; quia nempe illud ad hoc confectum erat, ut in eo istæ hostiæ offerrentur; ita pariter thymiamata (quod incendebatur ad obumbrandum propitiatorium) non licebat cremare nisi in illo altari; quia nimirum ad hoc non thuribula, sed altare thymiamatis in sacra Scriptura confectum legitur. Thuribulum itaque pontifex propterea accipere debebat, quia nempe in altari thymiamatis non erat ignis; adeoque debeat ignem accipere ex altari holocausti, et ponere in suo thuribulo, et deinde illum effundere super craticulam altaris thymiamatis, vel potius ipsum thuribulum ponere super altare thymiamatis, et tunc imponere thymiamata: nam si ignis fuisset effusus super altare, aurum, quo vestitum erat, liquefieri, aut saltem ipsum altare facile lædi potuisset. Unde juxta Abulensem et A. Lapide in *ÿ. 8* hujus cap., thymiamata non cremabatur immediate in altari aureo, sed in ista acerra sive thuribulo, quod pontifex plenum prunis super illud altare collocabat. Interim hoc ultimum, scilicet an thymiamata in ipsa planitie altaris immediate, an in thuribulo superposito fuerit incensum, nihil, aut admodum parum concernit præsentem questionem.

SOLVUNTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Infra cap. XL, ubi ordo tabernaculi describitur, dicitur *ÿ. 19*, quod Moyses posuerit arcam in tabernaculo, appenderitque ante eam velum, deinde posuerit mensam in tabernaculo et candelabrum, ac tandem altare thymiamatis contra velum. Atqui ex hac narratione constat non solum candelabrum, sed etiam mensam fuisse positam in sancto; ergo et altare thymiamatis fuit illatum et positum in sancto.

R. I. Neg. conseq., quia in Scriptura ordo narrationis non semper correspondet ordini rei gestæ; ut patet in anticipatione et recapitulatione Scripturæ S. usitatissimis. Itaque licet I Machab. IV (ubi rursus describitur ordo, quo in die purificationis templi illata sunt candelabrum, altare thymiamatis, etc.), dicatur quod intulerint candelabrum, altare incensorum, mensuram, et quod incensum posuerint super altare, etc., ac tum demum subjungatur *ÿ. 15: Et ap-*

penderunt vela; tamen inde nequaquam videtur concludi posse, quod vela tantummodo fuerint appensa post illatum candelabrum, cremationem thymiamatis, etc.: ergo pariter nec ex cap. XL hujus libri videtur posse evinci, quod altare thymiamatis fuerit in tabernaculo illatum post appensum velum, etc. Interim tamen etiam admissio, quod ita factum fuerit,

R. 2. Inde adhuc nihil sequi contra nos: nam etiamsi concedatur quod altare thymiamatis tantummodo illatum fuerit post appensum velum, et quidem post allata candelabrum et mensam; nequaquam tamen sequitur, quod non fuerit illatum in sanctum sanctorum, cum tantum de eo dicatur quod fuerit positum *contra velum*. Hoc autem æque verificatur in nostra sententia ac adversariorum; quia sive fuerit intra sanctum sanctorum, sive extra, equidem semper erat *contra velum*. Hinc neg. conseq.; disparitas est quod de mensa non tantum dicatur quod sit illata post appensum velum, sed etiam, *ÿ. 20*, addatur quod sit posita *extra velum*. Idem insinuat de candelabro, *ÿ. 22*. De altari autem thymiamatis nequaquam dicitur quod positum fuerit contra exteriorem partem veli, sed *contra ex ÿ. 5* ibidem patet, quod debuerit poni *contra velum coram arca*; ergo contra interiorem partem veli sive in sancto sanctorum, ut prob. III monstratum est.

Itaque si adversarii velint hoc argumentum tam presse urgere, potero simili utendo facillime quoque convellere eorum sententiam ex Apost. qui ad Hebr. IX, 4, post velum secundum primo ponit aureum thuribulum, seu altare thymiamatis, deinde arcam testamenti. Atqui ex hac descriptione constat, arcam testamenti fuisse in sancto sanctorum; ergo et in eo fuit altare thymiamatis.

Obj. II. Non licebat ingredi sanctum sanctorum nisi summo sacerdoti, idque semel in anno (inquiunt recentiores interpretes): atqui incensum ponebatur his quotidie in altari thymiamatis, ut patet hic *ÿ. 7* et *8*: ergo altare hoc non erat in sancto sanctorum.

Prob. maj. ex Apost. qui ad Hebr. IX, 6 et 7, dicit: *In priori quidem tabernaculo semper intrabant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes; in secundo autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua et populi ignorantia.*

Disting. maj. Non licebat summo sacerdoti intrare sanctum sanctorum, nisi semel in anno, cum sanguine ad expiandum sanctum sanctorum, concedo maj. Non licebat nisi semel in anno ad ponendum thymiamata, nego maj. Ita distinguit S. Pater, Q. 133, et Q. ult. in Exod. in prob. I cit., *Ad hæc sancta sanctorum, etc.*, item: *Non ergo simus, etc.*

Porro quod hæc explicatio sit genuina, inde liquet, quod illo cap. institutum Apost. fuerit loqui de solis cruentis sacrificiis veteris legis, ut ea conferret cum sacrificio cruento, quod Christus obtulit in cruce, uti in cit. cap. recte observat Estius. Volens itaque Apost. probare efficaciam sacrificii Christi præ sacrificiis vet. legis, tantum dicit minores sacerdotes singulis diebus intrasse primum tabernaculum (quærendo